

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILAR MOSLASHUVINING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI**

Axmedova Zarrina Jamilovna

*Buxoro davlat universiteti Psixologiya va sotsiologiya kafedrası
o`qituvchisi*

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada bolaning maktabga moslashuvining pedagogik hamda psixologik omillari haqida hamda ularning bolaning psixikasiga qay tarzda ta'sir etishi to'g'risida fikr yuritilgan. Shuningdek, o'z navbatida o'quvchisining o'zini-o'zi qadrlashi va kayfiyatining pasayishi, bilimlarni yetarli darajada o'zlashtirish, yetakchi faoliyat - bu o'yin faoliyati, haqida ma'lumot keltirilgan.*

***Kalit so'zlar:** Ijtimoiy-psixologik moslashish, shaxs, ijtimoiy rollar, adaptatsiya, korteks, yengil qo'zg'aluvchanlik, mavhumlik qobiliyati, semantik aloqa, ichki pozitsiya.*

**ПЕДАГОГИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
АДАПТАЦИИ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

***Аннотация:** В данной статье рассматриваются педагого-психологические факторы адаптации ребенка к школе и то, как они влияют на психику ребенка. Также, в свою очередь, приводятся сведения о снижении самооценки и настроения школьника, адекватном усвоении знаний, ведущей деятельностью является игровая деятельность.*

***Ключевые слова:** Социально-психологическая адаптация, личность, социальные роли, адаптация, кора, возбудимость, способность к абстрагированию, смысловая связь, внутренняя позиция.*

**PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF
ADAPTATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS**

***Abstract:** This article discusses the pedagogical and psychological factors of the child's adaptation to school and how they affect the child's psyche. Also, in turn, information is given about the decrease in self-esteem and mood of the student, adequate assimilation of knowledge, the leading activity is the game activity.*

***Key words:** Socio-psychological adaptation, personality, social roles, adaptation, cortex, excitability, abstraction ability, semantic communication, internal position.*

Bugungi kunda "moslashish" atamasi juda xilma-xil ma'nolarga ega. Moslashuv tushunchasi qo'llaniladi. nafaqat psixologiya fanida, balki boshqa bir qator fanlarda ham butunlay boshqa sohalarda keng ma'noga ega bo'lgan tushunchalardir. Moslashuvning umumiy ta'rifini ko'rib chiqsak, biz, birinchi navbatda, moslashish - bu organizmning muayyan muhitga moslashishiga yordam beradigan jarayon ekanligini tushunamiz. Shuningdek, moslashishni umumiy ma'noda muvozanat yoki inson tanasi va atrof-muhit o'rtasida o'rnatilgan nisbiy uyg'unlikka erishish deb ta'riflash mumkin. Bundan tashqari, moslashishni umuman olganda har qanday tabiatdagi maqsadga erishishga intilish uchun mo'ljallangan va buning uchun muhim bo'lgan tizim sifatida ko'rib chiqish mumkin. Dastlab, "moslashish" atamasi biologiya faniga kiritilgan bo'lib, 19-asrning o'rtalarida "moslashish" atamasi vizual analizatorlarning tashqi ogohlantirishlar ta'siriga sezgirligini tavsiflash uchun taklif qilingan. Ko'pgina fiziologlarning ta'kidlashicha, yetti yoshga kelib, bolaning miya yarim korteksi allaqachon yetuk bo'lgan. M.R.Bityanova so'zlariga ko'ra, "bu, o'z navbatida, korteksning tartibga solish funksiyasining o'zgarishiga va butunlay boshqa his-tuyg'ularning namoyon bo'lishiga olib keladi." Shu bilan birga, bugungi birinchi sinf o'quvchisi kechagi katta maktabgacha yoshdagi boladir va shunga mos ravishda u yengil qo'zg'aluvchanlik, hissiylik va uzoq vaqt davomida diqqatni

jamlay olmaslik bilan bog'liq xatti-harakatlar bilan ajralib turadi. Bu vaqtda turli bolalar psixofiziologik rivojlanishning turli darajalariga ega. Taxminan 1-1,5 yil ichida qizlarda o'sish hali ham mavjud. G.R. Chukmayevaning so'zlariga ko'ra, "maktabgacha bolalikdan boshlang'ich maktab yoshiga o'tish sezilarli o'zgarishlar bilan tavsiflanadi". Boshlang'ich maktab yoshidagi yetakchi faoliyat - bu o'quv faoliyati, ammo o'yin faoliyati muhimligicha qolmoqda, uning elementlari dars jarayonida kiritilishi kerak. M.I.Matyushichevaning tadqiqotida qayd etilishicha, "7-8 yoshda fikrlashning rivojlanishi aqlning rivojlanishiga olib keladi, bu fikrlashning o'zboshimchaligini shakllantirishga yordam beradi, ya'ni. tartibga solinadi". Biroq, 7-8 yoshda bola hali ham muayyan toifalarda o'ylashni davom ettiradi. Umumlashtirish qobiliyati, mavhumlik qobiliyati kabi minimaldir. Biroq, agar birinchi sinf o'quvchilari, birinchi navbatda, ob'ekt yoki hodisaning tashqi belgilarini aniqlasalar (ya'ni, ob'ekt nima uchun va u nima qiladi), unda boshlang'ich maktabning oxiriga kelib, o'quvchilar o'zlarining bilimlariga tayanishi mumkin.

Boshlang'ich maktab yoshidagi psixologik xususiyatlardan quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- hokimiyatga bo'ysunish,
- ta'sirchanlik va sezgirlikni oshirish,
- maktabning boshida ular bilan sodir bo'ladigan ko'plab hodisalar va

narsalarga sodda va o'ynoqi munosabat.

Boshlang'ich maktabda o'z-o'zini hurmat qilish biroz pasayadi va bu inson rivojlanishining normal bosqichidir. Boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun baholar - bu uning atrofidagi odamlar tomonidan o'z bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini tashqi baholash. R.M.Yexayevaning ta'kidlashicha, "Boshlang'ich maktab yoshida maktab o'quvchisining yangi rovida shaxs sifatida o'zini o'zi anglash shakllanadi va o'quvchining ichki pozitsiyasi shakllanadi". Zamonaviy amaliyotda o'qituvchilar monolog nutqining yetarli darajada rivojlanmaganligiga tobora ko'proq e'tibor berishmoqda"-deb ta'kidlaydi Maktabda o'qish bolaning jismoniy va intellektual kuchlarini safarbar etish va faollashtirishni talab qiladi.

Psixologik-pedagogik adabiyotlarda birinchi sinf o'quvchisining noto'g'ri moslashuvining (yoki moslashuv muammolarining) turli sabablari aniqlangan.

E.G.Izotovning fikricha, asosiy sabablar quyidagilar:

- bolaga individual yondoshmaslik, o'z vaqtida yordam ko'rsatmaslik, bolaga hurmatsizlik;

- oiladagi noqulay moddiy, maishiy yoki hissiy vaziyat, ota-onalarning alkogolizmi, tashlab ketish yoki haddan tashqari himoyalanih;

- atrof-muhitning salbiy ta'siri, pul olishning qulayligi;

- spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarning mavjudligi;

- ijtimoiy va axloqiy ideallarning deformatsiyasi, boyitishning o'zini o'zi anglashdan ustunligi, ruxsat berish muhiti;

- og'ir jismoniy kasalliklar va ruhiy kasalliklar, aksentatsiyalar va shaxsiyat patologiyalari, aqliy zaifliklikdan iboratdir.

Xulosa qilib aytganda xulq-atvorni o'zgartirish ko'pincha ota-onalar uchun tushunarsiz bo'lib, ular inson hayotining ushbu psixologik bosqichining murakkabligini bilmasa va tushunishga harakat qilmasa, muammoni yanada kuchaytiradi. Avvalo, shuni tushunish kerakki, maktab vakillari va o'qituvchi bilan malakali o'zaro hamkorlik ularga ushbu inqiroz davrini yengishga yordam beradi. Shu bilan birga boshlang'ich sinf o'quvchilarini maktabga moslashuvida shaxsga ta'sir etuvchi omillar yetakchi o'rin egallaydi. Darhaqiqat bu o'z o'rnida maktabga bolaning adaptatsiya hosil qilishiga ya'ni moslashishiga katta yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Александровская, Э.М. Психологическое сопровождение школьников [Текст]: Учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Э.М. Александровская, Н.И. Кокуркина, Н.В. Куренкова. — М.: Академия, 2002. - 208с.

2. Ахмедова З.Ж. “Педагогико-психологические особенности адаптации младших школьников к учебной деятельности” Вестник интегративной психологии 2023 Выпуск 29

3. Axmedova Z.J. “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarni moslashuvining pedagogik-psixologik xususiyatlari” PEDAGOGIK MAHORAT ilmiy-nazariy va metodik jurnal. 2023, № 9.173-178b